

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
МАГЕРИ СЕРГІЯ ІГОРОВИЧА,
«КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»,
яка подана на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук за спеціальністю
09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Якщо культуру розуміти як граничне буття людини, спрямоване волею до пізнання і творчості, то, очевидно, що культура здатна як об'єднувати, так роз'єднувати людей. Дисертант ставить перед собою непросту мету – осягнути консолідуєчий потенціал культури. В наш час війни в Україні, яка спричинює кризи, особистісні і суспільні трансформації, це надзвичайно важливо – без консолідації неможлива перемога, гідний мир і повоєнне відновлення. Тому актуальність соціально-філософського дослідження культури як чинника консолідації українського суспільства в період соціальних трансформацій є беззаперечною.

Дослідник вірно зазначає, що «культура як спосіб організації соціального й особистісного буття має гуманістичну місію актуалізації осмисленого життя людини, розвитку цінностей і забезпечення духовних потреб, адже особистість не лише пізнає культуру, а й творить її» (с. 13). Саме творчий характер культури дозволяє їй надавати суспільствам і країнам таку якість як *динамічна консолідація* – суспільну єдність, що розвивається.

У дисертації культура розглянута як спосіб організації суспільного й особистісного буття, що має велике значення в актуалізації осмисленого життя людини, розвитку цінностей і забезпечення духовних потреб. Показано, що особливу актуальність і значення мають дослідження функцій культури, особливо її консолідуєчої функції. За виключенням декількох

робіт важко назвати публікації, в яких ця функція була представлена як предмет безпосереднього теоретичного аналізу.

Можу зробити висновок, що дисертант доволі коректно поставив мету дослідження, визначив й виконав його завдання. В результаті структура роботи є достатньо логічною й обґрунтованою. Цьому сприяє достатня чіткість й системність в осмисленні теоретико-методологічної бази роботи.

Відзначу, що в роботі послідовно доведено, що процеси суспільної консолідації та конфронтації завжди супроводжували і супроводжуватимуть цивілізаційний розвиток країн.

Дисертант зазначає, що методологічною основою дослідження є системний, компаративістський і комплексний підходи, на основі яких проаналізовано і узагальнено змістовні риси культури

Застосування даних підходів дозволило дослідити вплив культурних факторів на процес консолідації українського суспільства. Використано комплекс дослідницьких методів, зокрема поняттєвий аналіз з метою дослідження значення таких понять як «інтеграція», «суспільна консолідація», «суспільна єдність», «суспільне партнерство», «солідаризація».

Не можу не погодитися з продуктивністю методу історичного аналізу для осмислення антиконсолідуючих тенденцій культури в тоталітарних і авторитарних системах минулого й сучасності, тоді як метод антропологічної інтерпретації дозволяє виявити і обґрунтувати людинотворчу природу консолідуючого потенціалу культури.

Доволі продуктивно були використані методологічні стратегії метаантропології й метаантропологічного потенціалізму, які дозволили зробити низку евристично цінних висновків щодо консолідуючого потенціалу культури в контексті цивілізаційної суб'єктності України, а також осмислити в цьому контексті відмінність процесів консолідації й солідаризації. Можу погодитися з одним з положень новизни, в якому сказано, що «на основі методології метаантропологічного потенціалізму

доведено доцільність актуалізації концепту «консолідуєчий потенціал культури», який визначає можливості культури єднати суспільство» (с. 17).

Взагалі вважаю, що розгортання концепту «консолідуєчий потенціал культури» і прояснення його специфіки щодо реалій сучасної України є головним здобутком дисертанта. Не можу не погодитися, що «реалізація консолідуєчого потенціалу культури є засобом самозбереження народу, підґрунтям формування національної ідентичності» (с. 17). Дійсно, «це стає основою суб'єктності країни, що є особливо актуальним в період соціальних трансформацій» (с. 17).

Можу погодитися з положенням про те, що основоположним фактором системних змін у сучасній культурі та реальним способом посилення консолідуєчого потенціалу української культури постає єднання традицій та інновацій. Так, саме в процесі взаємодії інноваційного й традиційного відбувається такий розвиток культури, що забезпечує її консолідуєчі можливості.

В цілому представлена дисертація є завершеним дослідженням, відзначається оригінальністю, положення новизни є методологічно обґрунтованими. При цьому хотілося б окреслити декілька сюжетів, які актуалізують дискусію і спонукають висловити проблемні питання й побажання.

1. В роботі культура тієї чи іншої країни постає як спільна для усіх громадян сукупність смислів, цінностей, вірувань, символів, які, з одного боку, відрізняють народи, а з іншого, об'єднують як людей, так і народи. Дисертатнт зазначає, що ядром такої культури в українському полікультурному суспільстві має бути культура українського етносу.

Виникає важливе питання: що в даному контексті розуміється під культурою українського етносу? Це культура людей, які мають спільне походження чи це культура людей, які прийняли українську культурну ідентичність незалежно від походження?

2. Розвиваючи підходи авторів Національної доповіді НАНУ «Україна: шлях до консолідації суспільства», дисертант визначає суспільну консолідацію як єднання людей на основі спільної мети та спільних цінностей. В контексті цього підходу добре показано, що суспільна консолідація співіснує з конфронтацією; результатом консолідації є соціальна єдність, важливими засобами – соціальне партнерство, а за певних умов – солідаризація, яка за своєю природою є відмінною від консолідації.

Хотілося б побажати дисертантові, в подальших наукових розвідках більш детально звернутися до питання відмінності консолідації й солідаризації суспільства, що є принципово важливим в умовах війни в Україні.

3. Дисертант окреслює такі ціннісні принципи української культури сьогодення як кордоцентризм, світоглядна толерантність, антеїзм, індивідуалізм, романтизм, поліфонічність світобачення тощо. Також автор говорить про «граничність» («фронтирність») української культури – знаходження на перетині культурних і цивілізаційних світів.

Виникає питання: дана граничність української культури є деструктивним чи конструктивним фактором її розвитку? Вважаю, що для відповіді на це запитання в подальшому було б доцільно системно використати методологію метаантропології та культурної метаантропології з їх базовим концептами «граничне буття людини» й «граничне буття культури».

4. Також радив би дисертанту в подальшому аналізі консолідуючого потенціалу сучасної української культури звернутися до гендерних аспектів проблематики.

Думаю, що в цьому контексті для дисертанта продуктивними будуть евристичні можливості андрогін-аналізу як сучасного напрямку вітчизняного філософського психоаналізу, який розвивається на світоглядній й методологічній основі метаантропології. Якщо виходити з того, що андрогін-аналіз робить своєю стрижневою проблемою екзистенціальну самотність у

відносинах чоловіка і жінки та її подолання, то в його рідчизні можна було б надалі осмислювати шляхи виходу від самотності до консолідації за допомогою культури в життєвому світі чоловіка та жінки. Це є тим більш актуальним, що в умовах масової міграції жінок і дітей за межі України під час війни екзистенціально та соціально роз'єдналася велика кількість родин, які можуть бути консолідовані лише світоглядними й культурними цінностями.

Втім, висловлені зауваження та побажання лише натякують на складність і глибину проблематики дисертації, спонукаючи до нових досліджень.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Магери Сергія Ігоревича «КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» відповідає вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

**Член-кореспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу філософської антропології
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
Національної академії наук України**

Н.В. Хамітов

Підпис Н.В. Хамітов
засвідчую.
Учений секретар Інституту філософії
імені Г.С.Сковороди НАН України.

Р.В.Самчук Р.В.Самчук

